

UDMR și coaliția guvernamentală (1996-2000) (I)

ZOLTÁN KÁNTOR
NÁNDOR BÁRDI

Uniunea Democrată a Maghiarilor din România, care din 1989 și-a luat răspunderea reprezentării intereselor maghiarimii din România, între decembrie 1996 și noiembrie 2000 și-a asumat un rol guvernamental în cadrul coaliției formate de Convenția Democrată. Evaluarea unei activități politice ridică inevitabil problema *punctului de vedere*, iar autorii, pentru care obiectivitatea științifică este o cerință fundamentală, consideră drept principala lor sarcină stabilirea unui sistem de criterii care să se implice cel mai puțin posibil în atitudinile politice.¹ Nu putem trece în revistă aici istoria evenimentială a temei.² Din lipsa documentelor și datorită caracterului recent al evenimentelor nu ne-am putut angaja la cercetarea discuțiilor legate de activitatea de guvernare, care a avut loc în cadrul coaliției guvernamentale, respectiv în interiorul UDMR.³ Analiza noastră vizează nivelul macro și mediu.⁴

Măsura demnă de luat în considerare în cazul eficienței activității unui partid politic este susținerea, popularitatea de care se bucură. În cazul UDMR însă este vorba de un partid etnic, ai cărui votanți provin din comunitatea cultural-politică maghiară din România. De aceea alegătorii maghiari nu votează doar în funcție de preferințele lor politice și economice, ci și pe baza apartenenței la grupul etnic/național. Ca atare, problema poate fi pusă și astfel: ce a adus

maghiarimii din România participarea UDMR la guvernare, din punctul de vedere al valorii considerată fundamentală – păstrarea identității? O formulare concisă, în termeni de specialitate, ar putea fi următoarea: care a fost – pornind de la rolul-cheie al drepturilor și instituțiilor – impactul asupra întăririi societății maghiare din România? Vom examina deci aceste două elemente de importanță esențială.

Informațiile privind promovarea intereselor minorității maghiare din România le-am putut obține în primul rând din rapoartele UDMR. Simplificând, în presă și în declarațiile politice am întâlnit două feluri de aprecieri: aprecierea oficială a UDMR și opinia opoziției interne din cadrul UDMR.⁵ Acestea au un caracter politic și nu academic. Există de asemenea analize realizate de specialiști, numărul acestora fiind însă infim.⁶ Deși majoritatea analizelor au un caracter politic, regăsim în ele toate problemele cheie. Totuși, tocmai din cauza acestui caracter, interpretările politice nu-i pot servi drept reper analistului.

Din punct de vedere metodologic se impune examinarea mai multor abordări: a) experiența alegerilor parlamentare și locale, b) rezultatele sondajelor de opinie, c) compararea programului UDMR cu rezultatele obținute, d) impactul rolului din coaliție asupra evoluției diferitelor relații sociale și politice, e) ce efect a

avut în timp asupra evoluției sistemului politic din România, respectiv asupra proiectului de construcție națională (nation-building) a minorității maghiare. Prezentul studiu pune accentul pe ultimele trei abordări.⁷

Cadrul politic din România

Dimensiunile studiului de față nu permit analiza amănunțită a acestei probleme. Vom insista doar asupra câtorva caracteristici, relevante din punctul de vedere al temei noastre.

În urma evenimentelor din 1989 în România s-a format încetul cu încetul democrația parlamentară bazată pe pluripartidism. În perioada 1990-1996 putem vorbi de o politică dominată de PDSR, respectiv predecesorii săi de drept. Această perioadă s-a caracterizat printr-o reformă lentă, prin consolidarea sistemului politic. UDMR a luat parte la viața politică din România ca partid de opoziție. Concomitent a acționat în vederea constituirii sistemului instituțional maghiar, respectiv a avut loc o deplasare spre pluralismul intern. Partidele aflate la putere până în anul 1996 s-au arătat puțin dispuse să satisfacă cerințele maghiare, iar discursul politic s-a caracterizat (și) printr-o retorică anti-maghiară și anti-UDMR.

După noiembrie 1996 participarea UDMR în guvernul român constituie în sine un fapt de o importanță majoră. A devenit astfel acceptabil ca partener politic, creând totodată un precedent. Putem vorbi cu adevărat de cooperare între partidele la putere și UDMR (numai) atunci când puterea română a avut nevoie de un fel de legitimare spre străinătate. În această perioadă parlamentarii UDMR s-au străduit să sprijine inițiativele legislative orientate spre reformă, menținând totodată în centrul activității apărarea intereselor maghiare din România. Între timp UDMR a devenit din mișcare (organizație) partid, și a început să se comporte ca atare, prin realizarea unei structuri

interne specifice (Consiliul Reprezentanților Unionali (CRU), Președinția Executivă, Comisia de Monitorizare a Regulamentului). De asemenea, prin instituționalizarea platformelor și-a creat propria structură internă, abordând și prin aceasta din ce în ce mai mult o conduită de partid politic. Organizarea vieții sociale (în multe privințe funcționarea instituțională) a fost din ce în ce mai mult preluată de diverse organizații “etno-civice”, cu sprijinul UDMR sau al unor resurse controlate de UDMR. Nu s-a înfăptuit organizarea alegerilor interne, pluralizarea vieții politice maghiare prin modelul autogovernării – așa cum se hotărâse la congresul de la Brașov al UDMR –, politizarea internă fiind împinsă pe planul al doilea.

Când în 1996 coaliția condusă de CDR a preluat guvernarea, a promis că va realiza reforma politică și economică, necesare încă din 1990. Cu toate acestea reforma instituțională nu a avut loc, inflația nu a fost redusă, nu a existat forța necesară modificării structurii economice. Guvernul a făcut mai puțin decât promisese, nu se știe însă cât ar fi putut realiza în caz optim. Un program drastic de reformă ar fi întors populația împotriva guvernului.

Analizând guvernarea din anul 1999, Dan Pavel subliniază că UDMR a constituit partea cea mai stabilă a coaliției, votând sistematic în funcție de înțelegerile din cadrul coaliției, și neprimind de fapt nimic din partea partenerilor de coaliție.⁸

Rezultatele de la alegeri și sondajele de opinie ca criterii de evaluare

Numărul voturilor, respectiv, în parte, rezultatele sondajelor de opinie, pot fi orientative în privința eficienței activității unui partid. În cazul unui partid etnic însă nu este sigur că aceste criterii sunt funcționale.

Conform constatării unanime a literaturii de specialitate, partidele etnice sunt votate

aproape exclusiv de cei aparținând la etnia/națiunea proprie, fiind deosebit de scăzută proporția voturilor date pe alte criterii. Este mai mare probabilitatea ca alegătorii maghiari să nu se prezinte la vot decât să voteze un alt partid. În cazul unei coaliții guvernamentale nu putem avea decât ipoteze în ceea ce privește influența exercitată de participarea la guvernare asupra rezultatelor obținute la alegeri de un anumit partid. Un partid etnic reușește în cazurile cele mai rare să obțină voturi din rândurile celor ce nu aparțin propriei etnii. Scopul esențial al campaniei sale electorale este de a convinge cel mai mare număr posibil de conaționali să se prezinte la vot.

UDMR este singurul partid care a obținut un număr de voturi aproximativ egal cu cel de la precedentele alegeri locale, respectiv parlamentare. UDMR nu a fost sancționată de alegători. De aici decurge explicația probabilă, că până când UDMR nu va face vreo greșală imensă, maghiarii din România îi vor da voturile. Putem risca următoarea concluzie: *rezultatele obținute de UDMR la alegerile locale nu depind de performanțele sale guvernamentale*. Deci, nu pot servi drept criteriu veridic de evaluare. Numărul mandatelor UDMR la alegerile locale este relativ stabil la toate cele trei scrutinuri. Diferențele provin din existența în unele circumscripții a unor candidați comuni, din modificările suferite de legea electorală, respectiv modificarea numărului participanților la vot. Această schimbare minimă nu poate fi nicidecum imputată participării UDMR la coaliția guvernamentală. Am sublinia doar că *nici alegerile locale nu arată tendința că prin participarea sa la coaliția guvernamentală UDMR ar fi pierdut din popularitate în rândurile alegătorilor maghiari*. Pe lângă parlamentarii aleși pe lista UDMR au obținut mandate ca independenți și alți consilieri și primari maghiari, mai ales la alegerile locale din 1996 și 2000.

La alegerile parlamentare și presi-

dențiale s-a adevărit tendința avansată de datele sondajelor de opinie, ca și de rezultatele alegerilor locale. În comparație cu rezultatele de la alegerile precedente, din 1996, UDMR a obținut voturi mai puține, însă din cauza participării mai reduse (la nivel național) și a modificării legii electorale, în procente a primit mai mult, obținând în consecință mai multe locuri de senatori și deputați. În timp ce pe plan național, în comparație cu anul 1996, proporția de participare a fost mai redusă cu 20%, numărul celor ce și-au dat votul UDMR a scăzut cu 70.000, deci cu doar 10%.

În comparație cu celelalte partide din coaliție UDMR a reușit să-și păstreze susținerea. Acest fapt se explică clar prin votul etnic și mai puțin prin aceea că UDMR ar fi avut o prestație mai bună față de celelalte partide din coaliție. Putem adăuga de asemenea că alegătorii maghiari probabil nu consideră UDMR răspunzătoare pentru problemele economice ale țării, deoarece în interpretarea lor UDMR se ocupă în primul rând de probleme care îi privesc pe maghiari. Am obține o imagine mai nuanțată dacă am examina rezultatele alegerilor pe județe, dar acestea oferă o imagine în primul rând despre politica locală, și mai puțin despre aprecierea activității UDMR ca partid de guvernământ.

Rezultatele alegerilor pot avea o valoare de semnal în aprecierea UDMR, dar nu pot fi utilizate drept criterii de evaluare. Acestea pot fi luate în considerație eventual în privința partenerilor de coaliție români. Alegătorii români au sancționat în acest mod partidele guvernante, ceea ce însă nu s-a întâmplat în cazul UDMR și al alegătorilor maghiari.

Putem trage concluzia că examinarea rezultatelor alegerilor parlamentare și locale oferă foarte puține informații privind eficiența UDMR în cadrul coaliției.⁹

Datele sondajelor de opinie. Conform investigației din primăvara anului 2000 a Cen-

trului pentru Cercetări ale Relațiilor Interetnice din Transilvania (CCRIT), care a avut în vedere subiecți maghiari, 80,6% dintre aceștia au considerat că activitatea guvernamentală a UDMR se caracterizează prin rezultate concrete, și doar 5,3% au fost de părere că aceasta n-a izbutit să realizeze nimic din cele promise. *Eficiența politică a UDMR a fost apreciată astfel.*¹⁰

Rezultatele sondajelor ne permit să con-

	Mai degrabă de acord	Mai degrabă în dezacord
UDMR până acum a dus în general o politică bună	75,2	17,5
Drepturile minorității maghiare din România pot fi promovate, chiar dacă acest lucru se produce încet	87,8	6,9
Conducerea UDMR ar trebui să încerce să intre la guvernare și în viitor, pentru că doar astfel poate face ceva pentru maghiarime	82,6	9,9
Politicienii UDMR au reușit foarte frecvent să promoveze interesele maghiarimii	68,3	22
Politicienii UDMR au făcut doar promisiuni, dar au realizat foarte puține în favoarea maghiarimii	38,1	54,2

cluzionăm că populația maghiară din România apreciază mai degrabă pozitiv participarea UDMR în coaliția guvernamentală. În schimb, la fel ca în comparația cu rezultatele alegerilor, nici datele sondajelor de opinie nu sunt criterii competente în privința activității UDMR.

Punerea problemelor care pot evalua efectul deciziilor politice – drept criterii de apreciere

Este un loc comun că participanții vieții publice maghiare din România și maghiarimea din România își proiectează în mod diferit imaginea viitorului, și pun accentul pe priorități politice diferite. Pentru evaluarea rolului guvernamental al UDMR din materialul studiat am considerat ca fiind importante următoarele: relațiile româno-maghiare, evoluția conviețuirii interetnice, evoluția raporturilor dintre România și Ungaria și în acest context integrarea euro-atlantică a României; democratizarea și stabilizarea sistemului politic al României.

Dincolo de acestea, referitor la maghiarimea din România, respectiv la UDMR, o problemă centrală este influența exercitată de asumarea rolului guvernamental asupra democrației interne din UDMR; respectiv asupra societății maghiare din România, asupra conservării identității maghiarimii. De toate acestea sunt strâns legate următoarele: a) intensificarea sau scăderea susținerii UDMR ca partid (respectiv

dacă există legătură între participarea la coaliția guvernamentală și susținere), și b) accentuarea sau atenuarea clivajelor din interiorul UDMR. De vreme ce nu există criterii absolute de evaluare, putem porni de la două baze de referință. Una o constituie *obiectivele formulate în programul*

UDMR, iar cealaltă *scopurile nedecarate din spatele programului, adesea neformulate în politică*. Aceasta din urmă poate fi definită pe scurt ca înfăptuirea și funcționarea, în paralel cu societatea românească, și pe criterii etnice, a societății maghiare din România. Aceasta include drepturile individuale (drepturile omului) și minoritare, o anumită formă de autonomie, un sistem instituțional de sine stătător, în care pozițiile de conducere sunt deținute de persoane alese, provenind din propriul grup național.

În continuare trecem în revistă argumentele pro și contra intrării UDMR la guvernare.

Personajul principal: UDMR

Conform unuia dintre punctele de pornire ale analizei noastre UDMR este *un partid organizat pe criterii etnice*. În această calitate baza sa electorală este constituită aproape exclusiv din maghiari din România, și în programul său reprezintă în primul rând interesele acestora. La fel ca orice partid etnic,

și UDMR are o *dublă funcție*. Pe de o parte în calitate de partid politic ia parte la viața politică din România, pe de altă parte îndeplinește sarcini de organizator al societății maghiare din România. În cazul partidelor de acest tip, în centrul programului și activității politice se află reprezentarea intereselor și valorilor grupului/comunității naționale/etnice respective. Asemenea celorlalte partide, UDMR are o conduită de partid, iar conducătorii săi au interese care nu coincid totdeauna cu cele ale grupului reprezentat.

Pe baza programului UDMR și a activității parlamentare a grupului său de aleși putem afirma că Uniunea a stăruit pentru descentralizare, pentru realizarea funcționabilității economiei și în favoarea integrării euro-atlantice a României. În acest sens, spre exterior, UDMR poate fi clasată în rândul partidelor liberale moderne.¹¹ UDMR a elaborat un program în care și-a formulat concepțiile privind transformarea dezirabilă a societății din România, în schimb este adevărat că – în mod firesc – le-a formulat în așa fel încât să fie avantajoase din punctul de vedere al maghiarimii din România. În concepția UDMR aderarea la Uniunea Europeană și la NATO poate crea un cadru favorabil pentru promovarea drepturilor – individuale și/sau colective – ale maghiarimii din România. Prin descentralizare se pot crea acele unități dispunând de competențe proprii, în care pot lua decizii într-o mai mare măsură (și) maghiarii, privind problemele – în primul rând politice, culturale și economice – care îi privesc. Totodată pe plan local se poate crea acel sistem (maghiar) de instituții, în care se poate realiza reproducerea culturală.

În termeni generali putem spune că UDMR ca partid etnic, la nivel macro, are o dublă prioritate: a) crearea unor unități mai mici și mai autonome, unde putem include descentralizarea administrației, autonomia, federalismul, b) realizarea sistemului institu-

țional de sine stătător, unde includem învățământul, în primul rând universitatea maghiară autonomă, și diferitele institute și asociații profesionale. În ansamblu, acestea semnifică crearea societății paralele maghiare, instituționalizarea “sferei” maghiare din România.

Ca organizație obștească UDMR se străduiește să organizeze sfera (considerată) civică a comunității maghiare din România. Din acest punct de vedere întărește diferitele organizații și instituții, nu în ultimul rând pentru a-și putea păstra, eventual întări, propria sa bază electorală.

Din cauza caracteristicilor mai sus amintite, în studiul nostru vor exista suprapuneri în evaluarea UDMR și a participării UDMR la coaliția guvernamentală.

De la înființarea sa UDMR și-a asumat reprezentarea politică a ansamblului maghiarimii din România, dar au existat de la bun început discuții cu privire la definirea a ce și cum ar trebui să reprezinte. Neînțelegerile interne provin în parte din concepția diferită cu privire la sarcina și strategia UDMR. Aceste neînțelegeri au însoțit istoria UDMR, de aceea este nevoie de multă precauție pentru a nu ne construi analiza pe punctele de vedere ale uneia dintre orientări.

Originea problemei: intrarea la guvernare

În privința genezei participării la guvernare trebuie să evidențiem două evenimente. Cel mai important este încheierea urgentă a tratatului de bază româno-ungar în septembrie 1996. Faptul că tratatul a fost elaborat de guvernul Iliescu și respectiv Horn a avut ca efect pe de o parte trecerea retoricii naționaliste pe planul al doilea în timpul campaniei electorale, pe de altă parte a constituit un semnal din partea guvernului ungar adresat UDMR că în aceste probleme decizia aparține guvernelor celor două țări. După semnarea tratatului și înainte de summit-ul NATO de la Madrid, România nu-și

putea permite o campanie dominată de retorica naționalistă. În calitate de observatori din exterior ne este greu să spunem ce motive (considerente, interese) au stat la baza deciziei UDMR de a intra la guvernare, dar cele amintite mai sus au avut cu siguranță contribuția lor.

Al doilea factor a fost *numirea de către UDMR a unui candidat propriu la alegerile prezidențiale*. Sándor Balázs afirmă chiar că “UDMR-ul a decis eventuala participare la guvernare în momentul în care a numit un candidat propriu la președinție”.¹² Ca și Tibor T. Toró, el consideră că retorica mai “moderată” a lui György Frunda din timpul campaniei, care a plasat programul de autonomie pe plan secund (cel puțin din perspectivă “radicală”), a avut ca efect perceperea maghiarilor și a UDMR de către partidele românești ca fiind apți de guvernare, sugerând același mesaj și electoratului maghiar.¹³ În ciuda celor afirmate mai sus, nu putem spune că UDMR s-ar fi pregătit pentru participarea la guvernare în timpul campaniei electorale.

CDR și PD aveau împreună o majoritate parlamentară de 53%, suficientă pentru formarea guvernului, în timp ce nici împreună cu UDMR nu ar fi obținut majoritatea absolută de două treimi. Putem doar presupune *care a fost cauza cooptării UDMR la guvernare*. S-a dovedit în repetate rânduri că în viața politică românească o majoritate cu doar 3% înseamnă foarte puțin. Pe de altă parte, participarea la guvernare a UDMR pune în lumină favorabilă România în fața Occidentului. Politicienii au presupus că la summit-ul NATO din 1997 acest fapt ar fi putut înclina balanța în sens pozitiv. Nu în ultimul rând, așa cu am mai amintit, campania UDMR și al lui György Frunda sugera imaginea unui partid credibil, fără multe revendicări. Putem adăuga că, din cauza polarizării politice, cooptarea la guvernare a oricărui alt partid avea șanse minime. Din acest punct de vedere UDMR părea rezolvarea “cea

mai puțin costisitoare”.

Privind înapoi este foarte greu să apreciem dacă participarea la guvernare a UDMR a contribuit, și dacă da, în ce măsură, la popularitatea scăzută și eșecul în alegeri al coaliției de guvernare. Presupunem că acest lucru a avut o importanță foarte mică. Scăderea popularității se datorează în primul rând unei imposibilități permanentizate de funcționare a guvernului, cauzate de conflictele interne din coaliție, ca și performanțelor economice slabe decurse și de aici. UDMR are, firește, partea ei de răspundere, dar – fără a încerca să o absolvim – este evident că a exercitat o influență foarte mică asupra proceselor economice. Din perspectiva electoratului maghiar – care este în mare măsură un electorat etnic – eșecul economic nu a îndepărtat prea mulți alegători de Uniune. Este justificată presupunerea că aceia dintre alegătorilor maghiari care la alegerile din 2000 nu au votat, sau au votat altă formațiune decât UDMR, au fost influențați mai degrabă de conflictele interne ale Uniunii, sau de disputele locale, decât de performanța la guvernare a UDMR.

Din diferitele manifestări reiese că pe parcursul/în interesul participării la guvernare, UDMR a trebuit să renunțe la anumite obiective. Acestea se referă în principal la ideea de autonomie și la modelul de autoguvernare. Este probabil că pe parcursul negocierilor purtate pentru formarea coaliției, CDR și/sau PD au pus condiția ca UDMR să renunțe pe moment la aceste deziderate.¹⁴ Se poate presupune că aceasta a fost condiția minimală pusă de aceste partide. Există două explicații posibile. Pe de o parte aceste partide nu sprijină aspirația de autonomie a UDMR, pe de altă parte nu-și asumau riscul de a fi atacați de opoziție pe această temă. Este, în fond, o pretenție rațională din partea partenerilor de coaliție. Contravine însă programului și obiectivelor UDMR.

În urma negocierilor pentru formarea coaliției UDMR i-au revenit două posturi de

ministru, din care unul în fruntea Ministerului Turismului, al doilea în fruntea Departamentului de Protecție a Minorităților, înființat în ianuarie 1997 (primul a fost condus de Ákos Birtalan, al doilea de György Tokay). Mai târziu, în locul portofoliului turismului, UDMR i-a fost atribuit cel al sănătății, și, în primii doi ani ai coaliției, a avut 11 posturi de secretar de stat.¹⁵

La nivel local și județean UDMR a obținut două posturi de prefect și opt de subprefect. Datorită participării la coaliție a UDMR situația mai multor localități s-a îmbunătățit dar, cum în majoritatea cazurilor lucrurile se petreceau la nivel informal, putem presupune că participarea la guvernare a creat o situație mai favorabilă unui grup al minorității maghiare din România.¹⁶

Politologii împart cu predilecție mandatul guvernamental de patru ani în etapele guvernului Ciorbea, Vasile și Isărescu.¹⁷ Părerea generală este că Guvernul Ciorbea a fost cel mai favorabil minorității maghiare din România. La prima vedere este adevărat, dar nu putem uita că în perioada premergătoare summit-ului NATO de la Madrid România spera că va fi acceptată în NATO cu primul val. În mod real avea șanse foarte mici, dar posibilitatea nu putea fi exclusă din start. UDMR se afla în poziția cea mai favorabilă atunci, fiindcă pentru România era de importanță majoră să prezinte rezultate și în gestionarea problemei minorităților naționale. Tratatul de bază dintre România și Ungaria, prezența în coaliția guvernamentală a UDMR precum și deciziile, favorabile în special maghiarilor din România și în general minorităților naționale, erau menite a dovedi Occidentului că guvernul român de atunci își schimbase orientarea. Guvernul Ciorbea a mers până acolo încât a modificat prin ordonanță de urgență legea învățământului adoptată în legislația precedentă.¹⁸ Aceasta a fost perioada în care UDMR putea eventual să smulgă o decizie pozitivă în

problema universității maghiare finanțate de stat. În perioada de după summit-ul de la Madrid UDMR n-a mai fost atât de importantă din punct de vedere extern pentru politica românească. Acest fapt s-a reflectat și în activitatea guvernamentală ulterioară.

Principala problemă privind intrarea la guvernare a fost chiar modalitatea intrării. Pe lângă problemele de principiu și cele practice, principala problemă o constituie decizia luată de sus, legitimată doar ulterior de conducere. Astfel s-a încălcat principiul democrației interne, și s-a pus sub semnul întrebării rolul forului de decizie. Toate acestea se înscriu în procesul în care influența Consiliului Operativ crește în defavoarea CRU.¹⁹

Argumentația contestatarilor coaliției

Autoevaluările UDMR trec în revistă succesele și insuccesele mandatului guvernamental.²⁰ Opoziția interioară a UDMR contestă mai degrabă modalitatea intrării la guvernare, pune accentul pe eșecuri și cere socoteală pentru nerealizările UDMR din domeniul construcției sociale și al democratizării interne. În timp ce evaluările proprii ale UDMR subliniază rezultatele obținute pe plan legislativ și în domeniul reformei economice, analizele opoziției interioare nu amintesc aceste lucruri.

Putem evidenția două discursuri paralele care accentuează liniile de clivaj deja existente. Conducerea UDMR a adoptat tactica “pașilor mărunți”, bazându-se pe ideea că drepturile trebuie obținute treptat, și fiind conștientă că acest lucru nu poate reuși decât prin compromisuri. Opoziția în schimb pornește de la ideea că maghiarilor din România li se cuvin anumite drepturi, și în chestiunile cheie nu se pot face compromisuri, nici măcar temporar.²¹ Pozițiile sunt rigide, și nu este probabilă conturarea unei apropieri între cele două tabere.

“Opozanții” îi identifică pe cei care au

asumat/creat coaliția cu “grupul de la Neptun” din 1992-1993. Ei consideră că intrarea în coaliție a fost înfăptuită de conducere printr-un fel de puci, fără nici o legitimitate. Conducerea a obținut ulterior de la CRU legitimarea intrării în coaliție. Nu a cumpănit consecințele, și nu a pretins “prețul găștii”.²² Au intrat în coaliție fără o convenție de coaliție, sau cu una care nu a fost publică. Opozanții trag la răspundere UDMR pentru faptul că nu reprezintă și nu duce la îndeplinire obiectivele din programul său. Ei consideră că UDMR nu a funcționat eficient și a renunțat la obiectivele sale inițiale privind apărarea intereselor, reprezentarea comunitară, medierea intereselor, apărarea identității, autoorganizarea și pluralismul intern.²³

Acest fapt a devenit evident în timpul mandatului guvernamental, rădăcinile problemei însă ajung în perioada anterioară. Concluzia la care au ajuns contestatarii coaliției este: conducerea UDMR trebuie schimbată, și este necesară revenirea la principiile și programul congresului de la Brașov din 1993. Credem că aceste critici vizează în primul rând activitatea UDMR, și numai în al doilea rând participarea ei la coaliție. Principalul reproș legat de intrarea în coaliție este formulat astfel: aceasta a avut loc fără o decizie interioară și fără o convenție.²⁴

De partea română, cu începere din 1996, cooptarea la guvernare a UDMR a devenit un interes al puterilor în funcțiune. Acestea sunt astfel în măsură să controleze și să influențeze politica UDMR. După prima cooptare la guvernare, puterilor în funcțiune de la București le este necesară buna relație cu UDMR și pentru a-și spori credibilitatea internațională, dar totodată trebuie să-i asigure UDMR o minimă poziție de negociere.

În cele ce urmează vom analiza efectele participării la guvernare asupra conviețuirii interetnice, respectiv asupra relațiilor dintre România și Ungaria. Considerăm pozitiv faptul

că aceste relații nu sunt conflictuale, dar fără a afirma că UDMR trebuie să subordoneze totul acestui scop. În același timp nu afirmăm nici că procesele actuale ar fi ireversibile, sau că asistăm la o schimbare semnificativă.

Conviețuirea interetnică

Informații privind conviețuirea interetnică putem obține în primul rând din sondajele de opinie. Populația în general, la fel ca și maghiarii (considerați separat - n.ed.), consideră că în țară lucrurile merg într-un sens greșit. Cea mai mare problemă (și) pentru populația maghiară o reprezintă corupția, șomajul, scăderea nivelului de trai și inflația, abia după acestea urmează problemele specifice comunității maghiare (autonomia, folosirea limbii materne, universitatea etc.).²⁵

Conform rezultatelor Etnobarometrului din mai-iunie 2000 relațiile româno-maghiare s-au îmbunătățit în comparație cu situația de dinainte de 1996. Această părere este împărtășită de români și maghiari deopotrivă, de aceștia din urmă într-o proporție mai mare.²⁶ După participarea la guvernare a UDMR subiecții români și maghiari consideră deopotrivă că situația maghiarilor s-a îmbunătățit, foarte puțini fiind de părere contrară. Cu toate acestea diferă mult părerile privind drepturile minorităților. 83,1% dintre maghiari consideră că minoritățile naționale sunt defavorizate în privința drepturilor.

În ciuda opiniei generale și a separării din ce în ce mai accentuate a vieții comunității maghiare din România, relațiile interetnice nu sunt tensionate. La nivelul vieții de zi cu zi, în pofida prejudecăților existente de fiecare parte, apar foarte rar conflicte deschise între români și maghiari. Putem avansa ca probabilă ideea că maghiarii se înțeleg mai bine cu susținătorii partidelor de coaliție, decât cu cei ai partidelor de opoziție, însă presa a relatat foarte rar despre existența unor probleme grave.

Sub efectul legilor și ordonanțelor guvernamentale aprobate după 1996 discriminarea instituțională probabil s-a diminuat, dar într-un stat cu o politică etnicizată este foarte puțin probabil ca această discriminare să dispară pe termen scurt sau mediu. Rezultatele obținute de UDMR în timpul participării la guvernare se înscriu într-o măsură decisivă în domeniul măsurilor împotriva discriminării și de politică lingvistică. Din cea de-a treia categorie de obiective, de politică identitară, UDMR s-a concentrat – în cadrul construirii instituțiilor proprii – asupra creării structurilor guvernamentale cu competențe în gestionarea problemelor minorităților.²⁷

Relații bilaterale interstatale: România și Ungaria

În relațiile Ungariei cu vecinii sunt determinante trei tipuri de probleme: interesele diferite provenind din vecinătate; complexe istorice; problema minorității. În raporturile cu România după 1989 problema cheie a relațiilor bilaterale este situația comunității maghiare din Transilvania. Pe plan teoretic aceasta se bazează pe interpretarea diferită a conceptului de națiune și viziunea diferită privind drepturile minorităților. La nivelul relațiilor interstatale celelalte legături – de ex. economice și de integrare – sunt secundare. Aceste relații depind în același timp de prioritățile celor două țări, adică dacă factorii de politică externă îndeamnă cele două state la cooperare sau nu. Depind, de asemenea, de componența guvernelor aflate la putere și de politica duse de acestea în privința minorităților.

După cum se știe, tratatul de bază a fost încheiat de guvernul PSD-PLD (Partidul Socialist Ungar – Partidul Liber-democrat) cu guvernarea PDSR în septembrie 1996. Partidele guvernamentale de atunci apreciau că acest tratat a avut o contribuție semnificativă și a creat condițiile pentru îmbunătățirea relațiilor româno-ungare. Opoziția de atunci considera că

a fost o greșeală încheierea tratatului în această formă, și mai ales cu guvernul român de atunci.²⁸

Deși i s-au adus numeroase critici, tratatul de bază a contribuit la invitarea UDMR de a participa la guvernare. Este greu de închipuit că acest lucru s-ar fi întâmplat fără tratatul de bază (conceput în acest spirit). Semnând tratatul, ambele părți au făcut compromisuri, dar compromisul mai mare se pare că l-a făcut partea ungară (recomandarea 1201, problema retrocedării bunurilor bisericesti, cauza universității maghiare). Nu putem uita nici faptul că tratatul de bază a fost încheiat în primul rând din pricina integrării NATO, și putem presupune că nici una dintre părți nu a contat pe rezolvarea problemei minorităților. Cu toate acestea tratatul constituie o bază de referință pentru ambele părți, fiecare interpretând documentul conform intereselor proprii. Politica externă ungară a sprijinit în forurile internaționale acceptarea României în diferitele organisme internaționale, în același timp relațiile bilaterale s-au intensificat prin faptul că s-au creat mai multe legături interministeriale. Principiul politicii privind minoritățile, conform căruia guvernul ungar sprijină revendicările organizațiilor minorității, nu a condus la complicații diplomatice. Este important faptul că politica externă ungară nu s-a pronunțat la nici un nivel împotriva României.

Este greu de spus ce a determinat îmbunătățirea relației României cu Ungaria: participarea UDMR la guvernare, coaliția mai pro-occidentală sau semnarea tratatului de bază. Este cert că înainte de 1996 ar fi existat puține șanse pentru deschiderea consulatului ungar de la Cluj și sprijinirea financiară a universității particulare maghiare de către Ungaria ar fi fost cu siguranță mult mai problematică. Au devenit frecvente vizitele reciproce între politicienii din Ungaria și România, în cadrul cărora au fost încheiate mai multe acorduri importante. Dintre acestea subliniem acordurile privind muncitorii

sezonieri și deschiderea unor noi puncte de trecere a frontierei. Un fenomen deosebit de important este faptul că poluarea Tisei nu a declanșat isterii politice.²⁹ Participarea la guvernare a UDMR a înlesnit organizarea diferitelor întâlniri și încheierea acordurilor. În această privință UDMR a îndeplinit mai ales un rol de intermediar.

Potrivit datelor sondajului de opinie citat, maghiarii din România apreciază pozitiv și relațiile din ultimii trei ani dintre România și Ungaria, respectiv se așteaptă la o îmbunătățire în continuare la nivelul dezideratelor. Și în cazul acesta subiecții maghiari sunt cei care împărtășesc într-un număr mai mare această părere.³⁰

Prima prioritate a guvernului ungar precedent a fost integrarea în UE a Ungariei, problema minorităților maghiare de peste hotare a trecut într-o oarecare măsură pe planul al doilea, fiind considerată o problemă de specialitate din cadrul politicii externe. Integrarea este prioritară și pentru Guvernul Orbán, dar problematica minorităților din afara granițelor, ca temă centrală a bazei ideologice a partidelor de coaliție, s-a accentuat – chiar în detrimentul celei dintâi –, sprijinirea lor fiind considerată o chestiune de politică națională.

Guvernul precedent nu a fost un partener real pentru maghiarimea din România. Cu participarea la guvernare a UDMR guvernul condus de CDR s-a raportat deja altfel la problematica minorităților. Pe de o parte politicienii partidelor de coaliție au o atitudine mai favorabilă față de problema minorităților, pe de altă parte așa cerea și interesul politic. Ar fi o greșeală să considerăm că atitudinea fundamentală se deosebește în mod esențial de cea a politicienilor din guvernarea precedentă – mai degrabă a fost vorba de o variantă mai îngăduitoare a statului național, neutru din punctul de vedere al limbii³¹ –, trebuie să ne fie clar însă că UDMR nu putea spera decât din această parte la un oarecare sprijin pentru

realizarea programului său.

Guvernul Orbán a fost mai activ decât predecesorul său în privința politicii referitoare la maghiarime. A sprijinit mai deschis – prin declarații, vizite și ajutor material – obiectivele maghiarimii din România. Cu toate acestea, relația celor două state a avut o evoluție pozitivă. Aceasta se poate datora pe de o parte participării formațiunii maghiarilor la guvernare, pe de altă parte orientării politicii externe a guvernului de la București din perioada 1996-2000, care a realizat că relațiile bune cu Ungaria și cu UDMR îi pot îmbunătăți șansele de integrare euroatlantică.

(continuare în numărul următor)

NOTE

¹ Am putea spune că am pus accentul mai mult pe aspectele sociale decât pe cele politice. În cursul analizei a trebuit să recunoaștem că nu ne-am putut afirma pe deplin aspirația spre obiectivitate, în schimb abordarea noastră a fost influențată nu de preferințe politice ci de concepția noastră profesională.

² Miklós Bakk: 1989-1999: Primii zece ani ai UDMR. În *Romániai Magyar Évkönyv 2000* (Anuar maghiar din România), red. Barna Bodó, Ed. Polis, Cluj, 2000, 19-32.; Cronologie. În UDMR 1989-1999, Cluj, 2000.

³ În continuarea cercetării noastre avem în vedere realizarea, pe baza unui sistem unitar de criterii, a unor interviuri cu 50 de persoane participante în activitatea guvernamentală, respectiv vom prelucra discuțiile din cadrul Consiliului Reprezentanților UDMR. Astfel se va putea crea fundalul necesar unei analize mai aprofundate. Informațiile provenind din rețeaua informativă internă a UDMR ne-au parvenit doar pe calea unor informații verbale, respectiv nu am avut acces la părțile ne-publice ale unor investigații de opinie publică.

⁴ Ar fi necesară o analiză completă cuprinzând și nivelul micro – analiza presei, analiza înțelegerilor politice, împărțirea de resurse etc. –, dar aceasta depășește cu mult limitele unui studiu. Această activitate se poate imagina doar în cadrul unei munci colective îndelungate și bine finanțate.

⁵ *Mérlegen*: Az RMDSZ a koalícióban, 1996-2000. (UDMR în coaliție 1996-2000), f.a. 80.; resp. Tibor Toró T.: Az RMDSZ koalíciós szerepvállalása: zsákutca vagy kiút egy hatékonyabb érdekképviselő felé? (Asumarea rolului în coaliție al UDMR: fundătură sau cale spre o reprezentare mai eficientă a

intereselor?) *Magyar Kisebbség*, serie nouă, an IV., 1998, nr. 1., 222-251, și răspunsurile publicate, idem 1998, nr.2., 3-141.; Attila Zsolt Borbély: Markónak mennie kell (Markó trebuie să plece), *Erdélyi Napló*, 1999., nr. 17.

⁶ Zoltán A. Biró: A kormánybalépés egy éve a magyar-magyar reláció szemszögéből (Un an de la intrarea la guvernare din punctul de vedere al relației maghiaro-maghiare). În Miklós Bakk- István Székely - Tibor Toró T (red): *Útközben: pillanatképek az erdélyi magyar politika reformjáról* (Pe drum: instantanee ale reformei politicii maghiare din Transilvania), ed. Pro Print, Miercurea Ciuc, 1999, 124-137.

⁷ Vezi comentariile referitoare la primele două în Kántor-Bárdi, *REGIO*, 2000/4.

⁸ Dan Pavel: De ce nu s-a predat coaliția? *Sfera Politicii* 2000, nr.78, ianuarie, 5.

⁹ Precizia analizei noastre ar fi putut fi sporită comparând datele sondajelor realizate la ieșirea de la urne și rezultatele preelectorale cu rezultatele obținute în circumscripții.

¹⁰ *Romániai Magyarok 2000* (Maghiarii din România 2000), CCRIT, 2000, martie, 33.

¹¹ Iar dacă ne uităm la partea din program referitoare la propria societate, întâlnim un sistem de valori conservator, tinzând spre consolidare.

¹² Sándor Balázs: A hatalomban vagy a hatalomból (La putere sau din putere). *Magyar Kisebbség*, 1998. Nr. 2., 6.

¹³ Toró T. Tibor: Az RMDSZ koalíciós szerepvállalása: zsákutca vagy kiút egy harékonyabb politikai érdekképviselet felé? (Asumarea rolului în coaliție al UDMR: fundătură sau cale spre o reprezentare mai eficientă a intereselor?) *Magyar Kisebbség* 1998. Nr. 1., 224.

¹⁴ Presupunere, sugerată și de László Tőkés în prelegerea “Érvek és ellenérvek” (Argumente și contraargumente) de la Timișoara, în Barna Bodó (red.) *Kisebbségi érdekképviselet: kormányból vagy ellenzékéből* (Apărarea intereselor minoritare: de la guvernare și/sau din opoziție). Timișoara, 1997, 7.

¹⁵ *Mérlegen* op.cit. 67-70

¹⁶ UDMR a numit în posturi din aparatul guvernamental central și local peste 170 de persoane. *Mérlegen* op. cit. 3. Acest grup a adus pe poziții neafectate de algoritmul politic zeci de alți angajați unguri.

¹⁷ Ar merita un studiu separat analiza amănunțită a celor trei guverne, însă acest lucru nu este posibil din lipsă de spațiu, considerăm totodată că principala linie de clivaj a reprezentat-o perioada de dinainte și perioada de după summitul NATO de la Madrid.

¹⁸ Comparația Legii învățământului nr. 84/1995, și a modificării din 1999 o găsim în *Mérlegen* op. cit. 14-16

¹⁹ “Consiliul Operativ a preluat, în esență, aproape total atribuțiile de decizie politică în cadrul UDMR.” Bakk Miklós: Hatáskör-módosulás (Modificarea prerogativelor). *Krónika* 20-21 ianuarie 2001.

²⁰ Vezi documentele Congresului UDMR de la

Miercurea-Ciuc, precum și publicația *Mérlegen* 2000.

²¹ Prelegerile susținute la conferința de la Timișoara din 1997 (László Tőkés, Barna Bodó, Imre Borbély) sugerează acest fapt. În Barna Bodó (red.) *Kisebbségi érdekvédelem:kormányból és/vagy ellenzékéből* (Apărarea intereselor minoritare: de la guvernare sau/și din opoziție). Timișoara, 1997.

²² Imre Borbély se referă la metafora folosită de Béla Markó în *Kisebbségi érdekvédelem...* (Apărarea intereselor minoritare...) op.cit.

²³ Attila Zsolt Borbély: Markónak mennie kell (Markó trebuie să plece). *Erdélyi Napló* 1999. nr. 17.

²⁴ László Tőkés: Érvek és ellenérvek (Argumente și contraargumente). În *Kisebbségi érdekvédelem* (Apărarea intereselor minoritare) op. cit; respectiv *Magyar Kisebbség* 1998 nr. 2., autori: Barna Bodó, Imre Borbély – Attila Zsolt Borbély, Géza Szöcs

²⁵ *Romániai magyarok 2000* (Maghiarii din România 2000), CCRIT, 22.

²⁶ Ethnobarometer, CCRIT, 2000 May-June, 22.

²⁷ Vom examina această problemă în capitoul următor

²⁸ Memorandumul președinției naționale a FIDESZ-MPP în chestiunea tratatului de bază româno-ungar. În Csaba Lőrincz-Zsolt Németh-Viktor Orbán-Zoltán Rockenbauer: Nemzetpolitika ‘88-’98(Politică națională ‘88-’98). Osiris, Budapesta, 1998, 306-307. Analiza reflectării în presă a dezbaterilor de politica internă o găsim în: Éva Kovács- Péter Csígó: Európai integráció vgy/és kisebbségvédelem? A román-magyar alapszerződés sajtóvitája (Integrare europeană și/sau protecția minorităților? Dezbaterea în presă a tratatului româno-ungar). Budapesta, 2000, În: Diskurzusok a vándorlásról (Discursuri despre migrare). Red. Endre Sík-Judit Tóth, NMMK, Budapesta, 2000 252-278.

²⁹ Csilla Zsigmond: A ciánszenyveződés mediatizálása a Népszabadság, a Magyar Nemzet és a HVG hasábjain (Mediatizarea poluării cu cianuri în Népszabadság, Magyar Nemzet și HVG), *Pro Minoritate* 2000. Nr. 1. 139-147.

³⁰ *Romániai magyarok 2000*, CCRIT, 22

³¹ Această direcție a politicii României față de maghiarime a fost reprezentată între cele două războaie mondiale de Zenobie Păclașianu, iar azi printre alții și de Valentin Stan.

ZOLTÁN KÁNTOR – sociolog, politolog, cercetător la Institutul Teleki Laszlo. Specializat pe politica maghiară din România.

NÁNDOR BÁRDI – istoric, senior researcher la Institutul Teleki Laszlo din Budapesta. Specializat pe istoria socială a maghiarilor din România dintre cele două războaie mondiale.

UDMR și coaliția guvernamentală (1996-2000) (II)

ZOLTÁN KÁNTOR
NÁNDOR BÁRDI

Promovarea intereselor minorităților/ Politica privind minoritățile

În domeniul politicii privind minoritățile, UDMR a formulat pe de o parte priorități care asigură drepturile individuale și colective ale minorității maghiare din România, pe de altă parte a inițiat măsuri care vizau întărirea sistemului de instituții maghiare.

Realizarea priorităților guvernamentale ale UDMR

În acest caz sarcina analistului este aparent ușoară. Având în față documentul *Prioritățile de acțiune ale Uniunii Democrate a Maghiarilor din România în cadrul coaliției guvernamentale*³², trebuie să-l confruntăm cu ceea ce s-a realizat³³. Numai că realizarea mării majorități a celor enumerate în document nu a depins exclusiv de UDMR, respectiv pentru majoritatea măsurilor vizate UDMR a elaborat inițiative legislative, dar – așa cum vom arăta mai târziu – până la sfârșitul mandatului guvernamental o bună parte a acestora n-a ajuns mai departe de faza dezbaterii parlamentare sau din comisiile de specialitate.

În planul *politicii externe* nu s-a realizat primirea în NATO, eliminarea obligativității vizelor pentru cetățenii români în spațiul UE,

dar s-a reușit îmbunătățirea relațiilor româno-ungare, iar în *economie* înființarea parcurilor industriale, a sistemului de sprijinire a întreprinderilor mici și mijlocii, introducerea impozitului pe venit. Cea mai importantă realizare a UDMR poate fi considerată în acest domeniu reorganizarea Ministerului Turismului. Aceste rezultate parțiale n-au generat însă o reală schimbare structurală în economia României, iar în planul priorităților sale economice UDMR a obținut numai rezultate fragmentare. În privința *autogovernării* nu s-a reușit confirmarea de către parlament a ordonanței de urgență³⁴. Condițiile legale ale gestionării bunurilor aparținând administrației locale au fost create de legea privind finanțele publice, proprietatea obștească, statutul drumurilor și concesiile locale. S-a reușit votarea legii privind referendumul local și legea funcționarilor publici.³⁵ Deci, în afară de votarea ordonanței de urgență în parlament, toate celelalte obiective au fost atinse. În domeniul *politicii privind minoritățile*, UDMR a convins puterea să semneze Charta Europeană a Limbilor Regionale și Minoritare și a elaborat reglementările referitoare la politica de minorități din legile care întăresc autonomia locală. Dar nu s-a adoptat legea cadru a protecției minorităților. În schimb, în august 2000, a luat sfârșit elaborarea legii de combatere a discriminării, adoptarea ei rămânând în sarcina guvernului

PDSR. Cea mai complexă problemă este cea a restituirii bunurilor comunitare, respectiv bisericesti. În 1997-98 au fost adoptate mai multe ordonanțe guvernamentale pe această temă (21/1997; 13/1998), din cele 22 de imobile nominalizate au fost restituite câteva (între care Casa de Cultură Petőfi din București, și Liceul Brassai din Cluj). Ordonanța de urgență nr. 83/1999 a dispus restituirea a 63 de imobile aparținând comunităților minoritare (la care a fost adăugată în decembrie o listă cu încă 53 de imobile). Dintre aceste imobile au fost restituite 28. Numai că prin ordonanța de urgență lista imobilelor restituibile este aprobată de o comisie specială, iar o alta analizează dacă pot fi restituite sau nu, în funcție de utilizarea actuală. Apoi trecerea în cartea funciară se face pe cale judiciară. După parcurgerea acestei proceduri complicate, până la ora actuală au fost trecute în cartea funciară numai 19 imobile aparținând comunității maghiare. Dintre acestea numai Casa Petőfi din București și Palatul Episcopiei Reformate din Oradea au fost efectiv luate în proprietate.³⁶

Reforma agrară din 1921 a expropriat 85% dintre proprietățile bisericilor maghiare. Bisericile pot revendica acum doar 15% din pământurile care le-au aparținut înainte de 1918, și doar ținând cont de restricțiile de suprafață cuprinse în legea 1/2000.

Printre priorități s-a numărat și “supravegherea reglementărilor care interzic asimilarea forțată și modificarea componenței demografice a teritoriilor locuite de minorități”. Cazul orfelinatlui de la Odorheiu-Secuiesc și construcția sistemului instituțional al Bisericii Ortodoxe în Secuime au arătat însă că din partea coaliției guvernamentale nu a existat o suficiență fermitate în respectarea acestei priorități.³⁷

Dintre prioritățile legate de *învățământ* nu s-a reușit satisfacerea nevoilor școlare locale ale ceangăilor maghiari și reînființarea universității maghiare de stat din Cluj. UDMR a obținut rezultate serioase în celelalte domenii: reforma

învățământului, modificarea legii învățământului, creșterea numărului de școli în care se poate studia și în limba maghiară, precum și sporirea efectivului de elevi din școlile respective.³⁸ Însă învățământul superior în limba maghiară a fost problema care a pus cel mai mult la încercare relațiile dintre UDMR și ceilalți parteneri de guvernare, ducând aproape la ieșirea de la guvernare a UDMR. În același timp problema universității independente maghiare a reprezentat și în cadrul UDMR unul din principalele motive de divergență. Nu cercetătorului îi revine rolul să decidă cum ar fi trebuit să procedeze UDMR.³⁹

În *viața culturală* s-au făcut progrese numai în privința utilizării pe bază de concurs a fondurilor Departamentului Minorităților Naționale. Legile enumerate printre priorități – cu excepția statutului cultural al naționalităților – au fost elaborate, dar nu și adoptate.

Dintre prioritățile bisericilor s-a reușit numai crearea, în cadrul sistemului de învățământ privat, a instituțiilor de învățământ confesional de toate profilurile. Nu s-a realizat elaborarea legii cultelor, retrocedarea bunurilor bisericesti amintite, introducerea oficerii în limba maghiară a slujbelor bisericesti pentru ceangăi.

Rezumând: dintre prioritățile guvernamentale cele mai mari rezultate s-au obținut în domeniul administrației locale și în cel al învățământului. Dar în cele două domenii considerate de importanță cheie, respectiv retrocedarea bunurilor bisericesti și comunitare și reînființarea universității de stat cu limbă de predare maghiară, UDMR a obținut numai succese parțiale.

Activitatea legislativă

În cadrul activității legislative din cele două camere ale parlamentului, unele legi au fost inițiate în comun de către coaliție, iar altele separat de UDMR. În plus, mai multe măsuri importante din punctul de vedere al politicii

privind minoritățile au fost promovate eludând legislativul, prin ordonanțe de urgență. Grupurile parlamentare și membrii UDMR au inițiat în total 89 de proiecte de lege. Privind strict numeric, cele mai multe se referă la extinderea autonomiei locale (19), dar majoritatea acestora (14) propune modificarea încadrării într-o anumită clasă de unitate administrativă a câte unei localități. O altă categorie importantă a inițiativelor se referă la crearea unui climat favorabil de afaceri (9), la sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii (4) și la privatizarea economică (6). Între inițiativele legislative elaborate de UDMR au o proporție semnificativă și cele referitoare la agricultură și silvicultură (8), sau cele din domeniul muncii și asigurărilor sociale (9). Dar două treimi din aceste inițiative n-au ajuns mai departe de ordinea de zi a Senatului sau a Camerei Deputaților sau de comisiile de specialitate. Numai 13 inițiative legislative elaborate de către UDMR au devenit legi. Dintre acestea, din punctul de vedere al comunității maghiare, două sunt importante: procesul și reglementarea practică a retrocedării terenurilor agricole care depășesc 10 hectare și a pădurilor care depășesc 1 hectar, respectiv a proprietăților agricole ale posesorilor, ale bisericilor sau comunelor (169/1997), și stabilirea nivelului maxim al suprafeței retrocedabile la 50 de hectare în cazul terenurilor agricole și la 10 hectare în cazul terenurilor forestiere (1/2000). În privința pozițiilor administrative s-a obținut numai declararea ca oraș a localității Târnăveni și ca municipiu a orașului Târgu Secuiesc (1999/167). Alte trei inițiative legislative care au avut succes au fost cele referitoare la crearea parcurilor industriale și la sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii. Dintre proiectele legislative ale UDMR doar trei au fost respinse, dintre care numai unul se referă indirect la politica privind minoritățile.⁴⁰

Făcând o trecere în revistă tematică a activității legislative a UDMR, trebuie să evidențiem, din punctul de vedere al inițiativelor

privind drepturile lingvistice, ordonanța de urgență pentru modificarea legii învățământului, care asigură dreptul la învățământ în limba maternă la toate nivelurile, precum și ordonanța de urgență de modificare a legii administrației publice locale. Aceasta din urmă asigură folosirea oficială a limbii materne în localitățile în care o minoritate depășește 20% din populație.⁴¹ În privința retrocedării și consolidării proprietății private, cele mai importante realizări sunt cele două legi deja amintite, inițiate de UDMR. De importanță similară cu cele de mai sus sunt și cele care asigură condițiile legale pentru gestionarea independentă a bunurilor de către unitățile administrative, legile de descentralizare care reglementează autodeterminarea politică a comunităților locale, deși în acest domeniu nu au fost încă adoptate legile fundamentale.⁴² Chiar și în aceste condiții au fost extinse semnificativ competențele decizionale ale comunităților locale.

Din punctul de vedere al politicii privind minoritățile – exceptând reglementările privitoare la învățământ și la folosirea limbii materne – s-au obținut rezultate semnificative la nivelul comunităților și al relațiilor de proprietate locale. Activitatea parlamentară mai are două aspecte mai puțin sesizabile, ceea ce este valabil și în cazul activității guvernamentale. Pe de o parte, buna pregătire profesională a parlamentarilor UDMR, idee acceptată și în viața politică românească, și imaginea astfel proiectată despre maghiari. Celălalt aspect important, care înseamnă totodată și depășirea fazei de politică resentimentară în domeniul apărării minorităților, este următorul: dacă politicianul minorității este prezent în anumite procese de pregătire a deciziilor, nu mai este oportună aducerea în discuție a anumitor teme și idei. Un astfel de caz public a fost luarea de poziție a conducătorului Departamentului pentru Minorități împotriva proiectului de amplasare a unei statui a marelui Antonescu la Cluj⁴³, sau împiedicarea adoptării proiectului legii cultelor în comisia

parlamentară de specialitate.⁴⁴ În interesul ineludabilei cooperări, partidele trebuie să chibzuiască dacă e bine să folosească, chiar supralicitându-se, retorica antiminoritară, deoarece în probleme guvernamentale sau parlamentare de cu totul altă natură UDMR se poate “revanșa”.

Activitatea guvernamentală

În activitatea guvernamentală a UDMR considerăm ca fiind cea mai importantă crearea *structurii guvernamentale care se ocupă cu problema minorităților*. Pe lângă Departamentul de Protecție a Minorităților și funcția de ministru fără portofoliu, înființarea birourilor regionale și mai apoi proiectele de acte normative, elaborate în cadrul departamentului, au asigurat posibilitatea gestionării problemelor specifice.⁴⁵ Realizarea inițiativelor legislative ale departamentului (legea de eliminare a discriminării, înființarea Institutului de Cercetare a Problemei Minorităților și prelungirea termenelor de depunere a cererilor pentru persecuții politice) se găsește deja în mâinile noului guvern condus de PDSR. În cadrul Ministerului Educației a fost înființat Secretariatul de stat pentru minorități și Departamentul pentru învățământul în limba maghiară.⁴⁶ La nivel județean au fost create posturi de inspectori generali și de inspectori specialiști responsabili cu învățământul în limba maghiară. În cadrul Ministerului Culturii s-a lărgit Direcția pentru minorități și, în urma reorganizării curatoriiilor de specialitate, au fost implicați peste tot și specialiști maghiari. În acest domeniu considerăm de cea mai mare importanță trecerea în subordinea autorităților locale a mai mult de 120 de instituții culturale, prin care o serie de probleme privind folosirea limbii și construcția de instituții au trecut pe plan local unde – în cazul unei autogovernări maghiare – reprezentarea culturală maghiară nu este contestată.⁴⁷ În filialele județene și teritoriale ale Ministerului Turismului și Fondului Proprietății de Stat a fost

asigurată reprezentarea maghiară. Dintre cele 12 regiuni turistice, în cele 3 regiuni locuite de maghiari conducătorii reprezentanțelor ministeriale au fost maghiari.⁴⁸

Un alt domeniu al activității guvernamentale este *împărțirea resurselor*. Pe acest plan, din resursele semnificativ mai mari ale Departamentului de Protecție a Minorităților, s-a asigurat o finanțare semnificativă pentru organizațiile minorităților (în 1997 6 miliarde de lei, în 2000 62,6 miliarde de lei) și pentru diferite programe destinate păstrării identității naționale. În cadrul Ministerului Educației o lărgire structurală semnificativă a reprezentat-o lărgirea învățământului în limba maghiară, înființarea de noi departamente, instituții, și a liniei maghiare din Universitatea Babeș-Bolyai, ca bază a viitoarei secții maghiare.⁴⁹ În cazul Ministerului Culturii un mare salt l-a reprezentat sprijinirea proporțională a programelor maghiare (în 1997 au fost acceptate 67, iar în 2000 un număr de 300 de concursuri; în cei patru ani au fost cheltuiți aproape 5 miliarde de lei în acest scop). În domeniul editării de carte și reviste instituțiile maghiare au beneficiat de sprijin de la stat pentru prima oară în 1997. De asemenea, pentru prima oară ministerul a sprijinit și amplasarea de statui maghiare în spații publice.⁵⁰ În domeniul ocrotirii monumentelor 10% din fondurile ministerului au fost utilizate pentru restaurarea unor monumente aparținând patrimoniului cultural maghiar (în total este vorba de 32 de proiecte).

În gestionarea problemelor privind minoritățile au jucat un rol indirect acele măsuri inițiate de politicienii UDMR care aveau ca scop apropierea de UE, consolidarea economiei de piață și a proprietății private. În final trebuie să amintim și acea parte a activității guvernamentale care s-a materializat în acorduri concrete ministeriale româno-maghiare (ex. omologarea diplomelor obținute în Ungaria, cooperarea în domeniul ocrotirii monumentelor, acordul în domeniul turismului).⁵¹

Am analizat mai sus realizările și insuccesele programului declarativ, în cele ce urmează vom examina efectele participării la guvernare asupra a trei domenii prioritare: societatea, mobilitatea și liniile de clivaj.

Societatea

Prin participarea sa la guvernare UDMR a promovat mai eficient interesele minorității, însă – conform criticilor UDMR – a trecut pe planul secund construcția societății maghiare din România. UDMR ca partid a pus accentul pe politica centrală, bucureșteană, și a încercat să rezolve problemele generale prin rolul asumat în procesul legislativ. În cele de mai sus am enumerat deja în ce domenii s-a soldat această încercare cu succese sau cu succese parțiale.

După cum am amintit la începutul studiului, pe lângă rolul de partid, UDMR îndeplinește și un rol de organizator social. În această calitate UDMR și-a propus ca obiectiv crearea și consolidarea sistemului instituțional și a cadrului existențial al maghiarilor din România. În parte acest lucru s-a realizat de la sine după schimbarea de regim survenită în 1989, în parte s-a instituționalizat continuu în anii următori datorită organizațiilor locale UDMR, respectiv a celor care pot fi considerate organizații civice maghiare. Prin participarea sa la guvernare UDMR a putut sprijini acest proces, folosind și resursele bugetare.

În domeniul promovării intereselor minorităților suntem martorii unei anumite schimbări. La ora actuală nu mai trebuie rezolvate situații conflictuale interetnice deschise, cazuri de discriminare, ci mai degrabă dreptul la edificarea și la punerea în mișcare independentă a instituțiilor. Această problemă însă, în foarte multe cazuri, a fost transferată, chiar mulțumită coaliției, în competența puterii locale. La acest nivel însă ne confruntăm deja cu o problemă esențială, și anume că în localitățile cu populație majoritară maghiară se articulează

interese total diferite decât acolo unde maghiarimea este în minoritate. Programele UDMR, bagajul de cunoștințe de până acum al aparatului său, au avut în vedere situația din urmă. *În teritoriile cu majoritate maghiară însă nu problemele interetnice, ci cele de modernizare sunt esențiale. La acestea însă UDMR nu a putut propune rezolvări mai moderne, moduri mai eficiente de gestionare decât obișnuitele răspunsuri din România.*⁵²

Mobilitate socială

Influența exercitată de guvernare asupra mobilității, evoluției imaginii de viitor, respectiv asupra migrației este greu de evaluat. Statisticile și analizele românești nu ne oferă destule date cu privire la evoluția mobilității sociale, și avem și mai puține cunoștințe despre aspectele etnice ale acesteia. Nici analizele românești nu consideră că reforma și reorganizarea economică s-ar fi realizat. După primele semne încurajatoare reforma s-a împotmolit, iar societatea se caracterizează mai degrabă prin sărăcire. Acest fapt este indicat și de acele date ale sondajelor de opinie care semnaleză întoarcerea spre politica antireformistă și redistributivă de dinainte de 1996. Acest fapt are impact, evident, și asupra maghiarimii din România, și nu avem nici un motiv să presupunem că aceste procese sunt mai puțin valabile în cazul maghiarimii.

Referitor la mobilitate avem o oarecare perspectivă numai asupra situației elitei.⁵³ Trebuie să spunem de la bun început că UDMR n-a trebuit să se lupte cu adevărat pentru resursele necesare funcționării. Acestea au fost acoperite în parte din finanțări de stat, dar în mai mare măsură din fonduri ale fundațiilor publice din Ungaria, primite – în primul rând – prin intermediul societății civile. Cotizațiile colectate la nivel local au fost suficiente numai pentru acoperirea unei părți a cheltuielilor locale. Elita a depins de fapt de redistribuirea de stat (a două state). (Această constatare este valabilă, desigur,

doar pentru o parte a elitei politice.) Treptat, în urma alegerilor parlamentare și locale, din ce în ce mai mulți reprezentanți ai UDMR și-au câștigat existența sau și-au completat veniturile din salariul primit de la statul român. Acest venit explică în parte faptul că pătura intelectuală a fost treptat exclusă din viața politică de către cea a oamenilor de afaceri și a “tehnocraților”. În cursul schimbării societății, dintre parlamentari și reprezentanții administrației locale au mai putut face față cerințelor doar cei care aveau cunoștințe administrative și economice și își știau clar interesele. (Această schimbare s-a manifestat încă de la începutul anilor '90, participarea la guvernare a UDMR amplificând doar tendința.)

Posibilități de mobilitate au avut în primul rând cei care făceau politică, respectiv elita economică. (Printre cei ce făceau politică îi numărăm și pe cei ajunși în pozițiile delegate de către UDMR după schimbarea de guvern.) Linia de clivaj deja amintită este reprodusă de faptul că în poziții ale administrației de stat au ajuns în general apropiații actualii conducători UDMR. De aceea această pătură, firește, are o atitudine mai favorabilă cu privire la participarea la guvernare. Acest grup nu este însă atât de numeros și nu are o atât de mare influență ca în cazul Slovaciei, unde imediat după alegeri, Partidul Coaliției Maghiare (în cea mai mare măsură foștii membrii ai Partidului Civic Maghiar) a prezentat liste nominale gata întocmite pentru anumite funcții. În cazul UDMR acest lucru nu a avut loc din cauza caracteristicilor vieții politice românești, construite pe principiul negocierilor personale și nu pe acela al programelor, convențiilor.

Formarea intelectualilor are loc în primul rând în cadrul universităților și, după cum am mai semnalat, în acest domeniu s-au obținut rezultate serioase. Deocamdată însă s-a obținut numai o creștere cantitativă, însă în privința învățământului de calitate se manifestă deficiențe grave. Adevărata formare a elitei are loc

în ateliere mici, respectiv în Ungaria. Începând cu mijlocul anilor '90 numărul emigrărilor a crescut din nou chiar în rândul tinerilor aparținând clasei de mijloc.⁵⁴ Majoritatea tinerilor care își continuă studiile în Ungaria nu se mai întorc în România. Acest fapt însă nu are prea mare legătură cu rolul guvernamental al UDMR.

Linii de clivaj

Din punctul de vedere al cercetătorului nu se poate decide dacă în cazul unei minorități naționale întărirea sau slăbirea liniilor de clivaj este sau nu de dorit, dacă sunt sau nu sunt dezirabile disputele din cadrul elitei sau dintre elite. Există două păreri în acest sens. Una consideră că din punct de vedere politic este oricum de dorit ca partidul minoritar să-și păstreze *unitatea* și să acționeze în comun pentru a-și promova interesele. Această concepție se bazează pe faptul că maghiarimea din România are interese colective, care pot fi promovate mai ușor unitar și totodată nu se dispersează (nu se pierd) voturile. În acest fel intră mai mulți deputați în parlament, poziția de negociator politic a partidului fiind mai puternică. Cealaltă concepție – care insistă mai puțin asupra intereselor colective ale maghiarimii – consideră că diferitele interese politice regionale pot fi mai bine reprezentate dacă aceste concepții se pot articula. Crearea de platforme a avut loc cu scopul aplanării acestei diferențe, dar în lipsa unei structuri corespunzătoare există “pericolul rupturii” partidului. Iar acest pas nu a îndrăznit să-l facă deocamdată nici una dintre grupări.

Pe baza sondajelor se poate considera că populația maghiară din România apreciază într-un mod destul de unitar participarea guvernamentală a UDMR și că, totodată, la nivelul elitei se separă două grupuri.

Conform sondajului din februarie 1999 a CCRIT 85% dintre maghiari consideră că UDMR a reprezentat interesele maghiarimii,

75% este de părere că UDMR a contribuit la rezolvarea problemelor țării și apreciază pozitiv activitatea sa guvernamentală. Doar 8% dintre subiecți sunt de părere că UDMR nu se ocupă deloc, sau doar într-o măsură redusă (1%, respectiv 7%) de drepturile maghiarimii din România. 85% afirmă în schimb că UDMR se ocupă exclusiv sau într-o foarte mare măsură (14%, respectiv 71%) de drepturile maghiarilor din România. Conform sondajului 78,8% dintre subiecți sprijină ideea ca UDMR să rămână în continuare în guvern, 9% fiind împotriva. Pe baza altor întrebări din cadrul sondajului putem concluziona că o proporție mare a maghiarimii din România apreciază pozitiv asumarea responsabilității din cadrul coaliției, și ar dori ca UDMR să rămână în coaliție. Obținem însă o cu totul altă imagine dacă examinăm popularitatea lui Ilescu sau a PDSR. Dar, după informațiile noastre, sondajele comandate de UDMR nu au inclus aceste probleme.

În schimb, personalitățile de frunte din Blocul Reformist, Uniunea Mondială a Maghiarilor, Inițiativa Maghiară din Transilvania au atacat în repetate rânduri conducerea UDMR pentru acceptarea rolului guvernamental. Trebuie să amintim că aceasta le-a oferit doar o nouă ocazie de a-și formula criticile față de UDMR. În acest sens asumarea responsabilității guvernamentale de către UDMR n-a făcut altceva decât să accentueze liniile de clivaj deja existente. Aceste contradicții însă se reformulează în general la fiecare nouă decizie mai importantă. Cazul cel mai caracteristic este acela al disputei legate de ieșirea de la guvernare în legătură cu problema universității, în toamna anului 1998. Aceste contradicții au ieșit la iveală și cu ocazia alegerilor locale, ca și legat de problema proiectului legii statutului/cetățeniei externe.⁵⁵

Această opoziție internă preconizează reîntoarcerea la programul de la Brașov (din 1993), în care s-a conturat strategia referitoare la autonomia națională care – după opinia lor – ar

servi supraviețuirii și prosperării maghiarimii din România. Acesta este modelul autogovernării bazate pe pluralism intern. Trebuie remarcat că în această direcție s-au făcut foarte puțini pași și anterior intrării în coaliție, iar după 1996 a ajuns cu totul pe planul al doilea. Explicația constă în faptul că în perioada 1993-1996 nu au fost asigurate condițiile externe pentru promovarea modelului – lipsind de asemenea și voința politică în acest sens –, de aceea nu s-a putut avansa, în timp ce după 1996 rolul guvernamental a adus pe prim plan o altă promovare a intereselor, bazată pe lupte politice, de partid.

Problema *liniilor de clivaj* poate fi analizată din două puncte de vedere. Dacă “*unitatea*” este considerată drept valoare fundamentală, înseamnă că participarea la coaliție a adâncit și mai mult contradicțiile dintre grupuri. Dacă valoarea este *pluralismul* intern, atunci formularea marcantă a contradicțiilor interne este un fapt pozitiv care continuă o democratizare internă. Este greu de spus care dintre ele este mai aptă să asigure supraviețuirea și întărirea maghiarimii din România – acceptată de noi ca punct de pornire. Problema cheie este aceea a stabilității. Dacă politica națională română are de ales între mai mulți parteneri de discuție maghiari, poziția de negociere a maghiarimii se deteriorează puternic. Aceasta este problema fundamentală a politicii minoritare maghiare din România de la 1920 încoace. În locul rulării categoriei unității s-ar putea porni mai degrabă de la absența capacității de integrare. Din acest punct de vedere, în ultimii patru ani, elita politică a UDMR a slăbit considerabil. Pe măsură ce Uniunea se transforma în partid, după 1998, rețelele de grupuri de interese personale, teritoriale, de generație, economice – scoase la iveală de cerințele cotidiene ale participării la guvernare – se grupau din ce în ce mai mult în blocuri. Încercarea anturajului lui Markó de a înființa un grup de centru a dat greș. La congresul de la Miercurea-Ciuc a devenit clar că

în instituțiile de conducere ale UDMR există o opoziție de 40% față de conducerea actuală.⁵⁶ Ulterior, în perioada alegerilor locale, conducerea n-a mai reușit să integreze elitele județene UDMR, grupurile de interese economice nou apărute. Mai mult chiar, s-a urmărit ca, pregătind poziția de partid de opoziție, celălalt bloc, devenit sesizabil la Miercurea-Ciuc, să fie cât mai diminuat, pentru a nu putea prelua conducerea partidului nici după 2000. După aceasta chiar și politicienii mediatori, aparținând centrului, ca și noile elite locale neintegrate s-au orientat spre Blocul Reformist. Care însă în prezent nu dispune de nici o personalitate integrativă comparabilă cu Markó, nu are un program marcant de politică socială, iar strădaniile sale legate de campania semnăturilor în favoarea dublei cetățenii au fost puse sub semnul întrebării în fața opiniei publice din România de actuala conducere prin intermediul Budapestei.⁵⁷ Tema principală a BR este, pe lângă modelul autogovernării, programul federativ/transilvanist, inclus de UDMR în programul său electoral la loc de frunte.⁵⁸

Nu trebuie să uităm nici că cei ajunși în anumite poziții datorită UDMR nu reprezintă doar interese "maghiare", îndeplinind totodată și alte funcții administrative "nemaghiare". Cei din aparat trebuie, pe de o parte, să ducă la îndeplinire decizii conforme cu programul de guvernare, pe de altă parte, în cadrul acestora, să obțină satisfacerea revendicărilor specific maghiare.

În această activitate reprezentanții de la diverse nivele ale UDMR în guvern au câștigat o asemenea experiență profesională (pricepere în munca de guvernare), care poate fi bine valorificată și într-o situație nouă (în afara guvernării), în poziții constructive, de experți.

Pentru UDMR participarea la guvernare a adus în primul rând participarea într-o formă sau alta la luarea și executarea deciziilor, prin care a reușit să aducă câteva decizii favorabile maghiarimii din România, respectiv s-au putut

sprijini din resurse bugetare câteva instituții maghiare. Pe lângă acestea, cei care au participat la guvernare au avut de câștigat și din punctul de vedere al propriului nivel de trai. Poate fi problematic doar faptul că participarea la putere a oferit perspective promițătoare, și există pericolul ca astfel să sporească înclinația spre modificarea pragmatică a principiilor, de dragul împărțirii puterii. Prin aceasta se explică parțial că UDMR sprijină într-o anumită formă guvernul actual. Pe de altă parte, a devenit evident și că participarea la putere, fie în mod formal, fie informal, poate favoriza obținerea unor decizii avantajoase maghiarimii din România. Întrebarea este când vor ajunge în contradicție obiectivele UDMR cu participarea la putere și care sunt compromisurile acceptate de elită sau pe care este gata să le accepte în viitor?

După cum am mai amintit, funcția de organizator social al UDMR a ajuns pe planul secund. Putem de asemenea afirma că cele două funcții ale UDMR, de partid și de organizație obștească, se separă într-un mod din ce în ce mai pronunțat. Acest lucru se abate de obiectivele inițiale, în schimb din punctul de vedere al cercetătorului este greu de stabilit dacă pe termen lung este un fapt mai degrabă pozitiv sau mai degrabă negativ. Se pune problema: în ce măsură trebuie să participe UDMR la organizarea socială? Pe de o parte Uniunea dispune de infrastructura prin care aceasta se poate realiza, pe de altă parte prin această susținere poate ține sub control inițiativele venite de jos. În schimb, în lipsa acestei susțineri/acestui control Uniunea ar slăbi ca partid. Nu se poate exclude posibilitatea ca în cazul în care UDMR ar părăsi organizarea socială, opoziția internă s-ar auto-organiza în mod corespunzător – după cum s-au văzut exemple la Târgu-Mureș, Odorheiu-Secuiesc și Timișoara – și ar prelua puterea din cadrul UDMR.

În cadrul evaluării trebuie să departajăm schimbările pozitive de prețul plătit pentru ele, ca

și de consecințele lor. Situația analistului este îngreunată de faptul că, după toate probabilitățile, consecințele își fac simțite efectele doar pe termen lung. Deocamdată problemele relevante le putem semnala doar la nivelul unor ipoteze.

Concluzii

1. Pe baza analizei putem concluziona că participarea UDMR la guvernare a adus maghiarimii din România schimbări mai mult favorabile decât negative. Sprijinind guvernul doar din exterior probabil nu s-ar fi putut obține aceste schimbări. Putem estima că în comparație cu situația dinainte de 1996 soarta maghiarimii ar fi evoluat mai favorabil chiar și dacă UDMR ar fi susținut guvernul din exterior. Dar pentru UDMR a fost deosebit de important să obțină pentru câțiva dintre politicienii săi poziții în cadrul administrației de stat. A putut astfel dispune de mai multe informații și a putut influența luarea deciziilor. Deteriorarea situației economice generale, nerealizarea reformelor economice afectează maghiarimea din România în aceeași măsură ca și pe ceilalți locuitori ai țării, însă acestea au depins într-o măsură infimă de UDMR. Există pericolul ca electoratul din România să învinovățească UDMR pentru eventualele eșecuri, datorită prezenței acesteia în guvern. Nu s-a întâmplat așa și nici alegătorii maghiari nu au sancționat UDMR din acest motiv.

2. Putem constata că în probleme centrale pentru UDMR s-a făcut un progres neînsemnat. În privința unor subiecte ca întărirea societății minoritare, asigurarea reproducerii culturale, auto-conducerea comunității nu s-au făcut pași înainte. Pentru acestea ar fi fost nevoie de crearea unei autonomii de un anumit tip și de un sistem instituțional de sine stătător. Cu titlu de explicație subsidiară trebuie să adăugăm că asigurarea și obținerea acestor deziderate sunt diametral opuse proiectului român de construcție a națiunii. Până în anul 1996 nici măcar nu s-a pus problema

susținerii românești a unor asemenea revendicări. Nici guvernul din perioada 1996-2000 – care s-a opus cel mai puțin acestor aspirații ale UDMR – nu a fost un partener adevărat în acest sens. Atât guvernul, cât și fiecare în parte dintre partidele componente ale coaliției guvernamentale ar fi pierdut, probabil, foarte mult din popularitate dacă ar fi susținut revendicările “udemeriste” considerate inacceptabile de electoratul și de opinia publică românești. Conform datelor sondajelor de opinie, deși relațiile româno-maghiare s-au ameliorat și în opinia românilor, cerințele UDMR sunt în continuare considerate exagrate.⁵⁹

3. Firește, UDMR a fost conștientă că revendicările sale nu se vor bucura de o susținere deplină, de aceea a subliniat că va face tot ce-i stă în putință, fără ruperea coaliției. Acest lucru a avut două consecințe importante. Pe de o parte s-a împotmolit programul de autoguvernare. Din perspectiva a patru ani se observă că UDMR a încercat să exploateze mai degrabă posibilitățile oferite de situația de factor guvernamental, străduindu-se mai puțin să întărească structurile interne. Parțial din acest motiv, maghiarii fără funcții guvernamentale au atacat din interior conducerea UDMR, sporindu-și propria influență în anumite domenii. După cum reiese și din analiza lui Zoltán A. Bíró, “societatea de jos” nu sprijină moral participarea UDMR în coaliție, chiar dacă a avut beneficii de pe urma ei.⁶⁰

4. O dată cu participarea UDMR în coaliția guvernamentală forurile neguvernamentale și neparlamentare ale Uniunii au ajuns pe planul al doilea. Aceasta se explică și prin aceea că UDMR a devenit din ce în ce mai mult un partid politic concentrat asupra alegerilor. Filialele locale de partid și organizarea socială sunt domeniile care au avut cel mai mult de suferit de pe urma participării la coaliție. Aparatul de specialiști al Președinției Executive a fost absorbit de sarcinile guvernamentale. În timp ce conducătorul Președinției Executive și-a făcut auzit

glasul într-un număr crescând de probleme politice, ponderea instituției a scăzut considerabil în comparație cu centrul bucureștean.⁶¹

Conducerea UDMR a descurajat tentativele locale de preluare a puterii pentru că în caz contrar ar fi riscat ca la viitoarele alegeri parlamentare să nu reușească să-și pună oamenii pe locurile eligibile ale listelor de candidați. Ca urmare a crescut nemulțumirea față de UDMR a unei părți a populației maghiare. Aceasta explică, în parte, numărul mare de candidați maghiari de la alegerile locale, în afara listelor UDMR.

5. Participarea la guvernare a influențat de asemenea și reformularea strategiilor UDMR. După părerea lui Miklós Bakk, începând din 1990 UDMR a formulat – în mod implicit sau explicit – trei strategii: a autonomiei naționale, strategia regională transilvană și cea consociativă.⁶² Aceasta din urmă a devenit actuală odată cu asumarea rolului guvernamental, în detrimentul, în primul rând, al strategiei autonomiste. Este vorba în fond de o strategie *de facto*. Un regim politic *consociativ* se creează în cazurile în care pe liniile de clivaj – confesionale, lingvistice, etnice – se constituie două sau mai multe subculturi. O asemenea situație tipică este cazul societăților multinaționale, cum este și România. Vorbim despre subculturi, formele instituționale ale acestora, piloane sau coloane, atunci când mai multe linii de clivaj se suprapun. Astfel *partea sociologică a modelului i se poate aplica României*, făcând distincția între subculturile română și maghiară, constituite pe bază națională.⁶³ Obiectul analizei noastre în continuare îl constituie *partea sociologică a modelului*, care așează în centru democrația consociativă. Dintre trăsăturile caracteristice ale democrației consociative face parte și marea coaliție în care sunt reprezentate grupuri lingvistice și religioase, autonomia și reprezentarea proporțională a acestor grupuri, precum și dreptul de veto al minorității în problemele care

o privesc. Includem între condițiile favorizante ale creării democrației consociative dimensiunea cvasi egală a subculturilor, intenția de cooperare a elitelor, tradițiile anterioare de colaborare, absența pericolelor externe, precum și concentrarea geografică a grupurilor. Aplicarea la cazul României a modelului clasic pare exagerată și în nici un caz nu putem vorbi de o democrație consociativă. În schimb, la nivel descriptiv, putem vorbi de practică consociativă, în sensul că negocierile privind relațiile dintre români și maghiari sunt purtate, în numele propriei subculturi, de elite. Înțelegerile se fac la nivel superior, cu neglijarea subculturii proprii, presupunând într-un fel că opiniile subculturii sunt reprezentate de grupurile de elită.

După Lijphart, în vederea consociației este nevoie de îndeplinirea a două condiții principale. Pe de o parte, să existe voința de cooperare și disponibilitatea pentru compromisuri ale elitelor, pe de alta acești conducători trebuie să-și asigure susținerea propriului lor grup.⁶⁴ *În România cel mai mare obstacol este că se poate vorbi de două grupuri ducând o politică de construcție națională, iar realizarea înțelegerii ar împiedica tocmai realizarea acestor proiecte. După părerea noastră – fiind vorba de probleme identitare – consensul este imposibil. Mai ales în cazul în care unul dintre grupuri este numeric mult mai mare decât celălalt, și nu prea este interesat în realizarea unor înțelegeri neavantajoase pentru el, respectiv prin vot majoritar își poate impune voința în mod democratic. Practica consociativă a putut funcționa, pentru că spre exterior a fost nevoie de participarea la guvernare a minorității.*

În România subculturile se constituie pe lângă liniile de clivaj. În același timp există linii de clivaj și în interiorul subculturii. *La sfârșitul anului 2000 părea că linia de clivaj din interiorul maghiarimii din România s-ar fi instituționalizat, fiind definită de contradicția dintre actuala conducere UDMR și opoziția sa internă.*

Contradicția regională, catolico-protestantă nu este semnificativă, iar conflictul dintre generații a ajuns pe planul al doilea. Conflictul, caracterizat în presă drept contradicția dintre moderați și radicali, poate fi descris din punct de vedere sociologic și ca existența unor concepții diverse privind integrarea. *Actuala conducere a UDMR pune pe prim plan în primul rând integrarea indivizilor maghiari din România în societatea românească, în timp ce opoziția sa pe aceea a integrării maghiarimii din România ca societate de sine stătătoare.* Tocmai acesta este motivul pentru care opoziția actualii conduceri a UDMR consideră drept nocivă participarea la guvernare pentru formarea și consolidarea societății maghiare din România. Pentru gestionarea acestei contradicții dintre interesele sociale și de partid este nevoie de mecanisme de control social (opinia publică, controlul autogovernării, grupuri concurente, critica organizațiilor).

Felul în care elita maghiară din România va putea asigura funcționarea mecanismelor de mai sus va putea deveni problema cheie a politicii identitare a următorilor câțiva ani.

Nu putem ocoli întrebarea: ce impact a avut asumarea rolului guvernamental de patru ani asupra intereselor pe termen lung ale maghiarimii din România? Nu este o problemă explicit științifică, dar analistul uneori nu reușește să reziste tentației de a-și expune opinia.

Pe de o parte putem considera că în România, încetul cu încetul, se formează societatea multiculturală, grație globalizării identitatea națională devine secundară, respectiv tensiunile naționale vor putea fi rezolvate într-un anume cadru. Pe de altă parte, punând accentul pe construcția națională, putem considera contradicția de esență dintre cele două comunități ca fiind nesoluționabilă, și nu există nici o posibilitate de atenuare a tensiunilor. În primul caz asumarea de către UDMR a rolului guver-

nemental poate fi calificată clar pozitivă, în cel de-al doilea însă se poate afirma că UDMR a renunțat – cel puțin temporar – la cerințe esențiale pentru maghiarimea din România.

În acest din urmă caz opoziții participării la guvernare pot avea totală dreptate, dar nu se știe dacă în rol ne-guvernamental UDMR ar fi avansat într-adevăr pe calea formării structurii de autoguvernare, dacă ar fi reușit într-adevăr să facă progrese în privința autonomiei, sau dacă s-ar fi ocupat mai bine de organizarea socială. După cum se știe, UDMR nu a respectat nici înainte de 1996 programul congresului din 1993 de la Brașov, ca atare poate că explicația nu ține de participarea la guvernare.

Însă trebuie să se pună întrebarea: cauzele sunt structurale, sau li se pot imputa conducătorilor? Putem interpreta situația UDMR drept traiectorie forțată, sau putem considera responsabil modul de a face politică și atitudinea conducerii actuale? Din punctul de vedere al cercetătorului la această întrebare – ca la multe altele – nu se poate da un răspuns tranșant.

NOTE

³² *RMDSZ Közlöny* (Buletinul Informativ UDMR) 27 noiembrie 1997. 20-24

³³ Am confruntat prioritățile cu capitolele respective din publicația *Mérlegen*. Din această cauză menționăm sursa doar unde este nevoie.

³⁴ Ordonanța de Urgență nr. 22/1997 de modificare și completare a legii administrației publice locale nr. 69/1991 garanta: în acele unități teritorial-administrative, în care numărul persoanelor aparținând unei minorități naționale depășește 20%, ordinea de zi a ședințelor consiliilor locale respectiv județene trebuie publicată și în limba minorității respective; în acele consilii în care numărul consilierilor aparținând unei minorități naționale ajunge la o treime din totalul consilierilor, în ședințe se poate folosi și limba maternă a consilierilor respectivi; în acele unități administrative în care numărul persoanelor aparținând unei minorități naționale depășește 20%, un număr suficient din personalul care asigură în scris sau verbal relațiile cu publicul, trebuie să cunoască și limba comunității respective; în acele unități administrative în care numărul persoanelor aparținând unei minorități națio-

nale depășește 20%, aceste persoane se pot adresa oficialităților – în scris sau verbal – în limba lor maternă, și primesc răspuns în această limbă. În cazul în care reprezentantul sau salariatul autorității locale nu cunoaște limba respectivă, primăria este obligată să asigure și traducerea oficială. Totodată în aceste localități autoritățile locale asigură inscripțiile și în limba maternă a comunității respective.

Această ordonanță de urgență n-a putut fi ridicată la putere de lege din cauza primei crize a coaliției, și – mai apoi – a deciziei Curții Constituționale (decizia din 19 mai 1998.)

³⁵ *Mérlegen*, op.cit. 46-48.

³⁶ Departamentul de Protecție a Minorităților, conform informării lui Attila Markó.

³⁷ Jenő Szász: Székelyudvarhelyi Cserehát – áru vagy próbakő? (Cserehát din Odorheiu Secuiesc – obiect de negociere sau piatră de încercare?). În *Románii magyar évkönyv 2000* (Anuar maghiar din România 2000) op. cit. 178-183.

³⁸ László Murvai: Magyar nyelvű oktatás Romániában (1989-1999) *Învățământul în limba maghiară din România (1989-1999)*. op. cit. 104-113.

³⁹ Hotărârea ședinței CRU din 5-6 septembrie 1998 privind ieșirea din guvern în cazul respingerii solicitării legate de universitatea maghiară. *Szabadság* (Libertate) 7 septembrie 1998. Propunerea de expectativă a lui László Tőkés. *Háromszék* (Trei Scaune) 7 septembrie 1998. Ședința de guvern din 30 septembrie (Propunere de înființare a Universității multiculturale Petőfi-Schiller) *Népújság*, 2 octombrie 1998. O nouă hotărâre CRU despre rămânerea în guvern a UDMR *Szabadság*, 5 octombrie 1998, și apoi despre protestele opoziției române *Szabadság*, 8 octombrie.

⁴⁰ 99/1998: Inițiativa legislativă referitoare la subvenționarea din bugetul de stat a cheltuielilor cu energia electrică, termică, gaze naturale, apă și canalizare ale cultelor religioase recunoscute de stat.

⁴¹ Vezi nota 34.

⁴² *Mérlegen* op. cit. 45-48.

⁴³ 3 noiembrie 1999. RMDSZ Tájékoztató (Buletin Informativ al UDMR), 4 noiembrie 1999.

⁴⁴ 6 februarie 2000.

⁴⁵ *Mérlegen* op. cit. 4-6.

⁴⁶ Idem. 10. Considerăm esențial faptul că există posibilitatea desemnării a doi candidați maghiari și în Consiliul Național de Evaluare și Acreditare Academică, dar din cauza renunțării acestora – fără posibilitatea de a fi înlocuiți – acest lucru nu s-a mai întâmplat.

⁴⁷ Idem. 18-20.

⁴⁸ Idem. 29.

⁴⁹ András Magyar-Pál Szilágyi-Zoltán Kása: A Babeș-Bolyai Tudományegyetem 1989 és 2000 között (Universitatea Babeș-Bolyai între 1989 și 2000). Idem, 71-80.

⁵⁰ Ministerul Culturii a finanțat cu 650 milioane de lei

realizarea statuii Mikó din Sfântu Gheorghe și a statuii lui Petőfi din Târgu Mureș. Idem. 19.

⁵¹ Idem.

⁵² Am ajuns la această concluzie examinând reflectarea în presă a alegerilor locale.

⁵³ În primul rând pe baza publicației *Mérlegen*, în care sunt nominalizați cei care au ajuns în administrația de stat.

⁵⁴ Evoluția numărului cererilor de emigrare din România: 1994: 4619; 1996: 3271; 1999: 5266.

⁵⁵ UDMR a sprijinit la început concepția “legii statutului”, în timp ce opoziția internă a UDMR, grupată parțial în jurul Societății Transilvănene a Uniunii Mondiale a Maghiarilor, a pus pe prim plan concepția cetățeniei de peste hotare.

⁵⁶ La congresul UDMR de la Miercurea-Ciuc din 431 delegați 274 l-au votat pe Béla Markó, iar 157 pe Előd Kincses, candidatul Blocului Reformist, *Romániai Magyar Szó*, 17 mai 1999.

⁵⁷ Expunerea lui Zoltán Németh despre prioritățile politicii externe ungare, Cluj, 7 octombrie 2000

⁵⁸ *RMDSZ Választási program 2000 (Programul electoral al UDMR 2000)*, RMDSZ, p.62

⁵⁹ *Ethnobarometer 2000, May-June, 45-46*

⁶⁰ Zoltán A. Biró, op.cit.129

⁶¹ Miklós Bakk, Hatáskör módosítás (Modificare de atribuții), *Krónika*, 20-21 ian. 2001

⁶² Miklós Bakk, Az eredettől a kezdetig (De la origini la începuturi), *Provincia*, noiembrie 2000

⁶³ Spre deosebire de modelul lijphartian, putem vorbi doar despre o singură subcultură, cea maghiară. Din partea română nu putem vorbi de o subcultură unică, de aceea negocierile au loc nu cu reprezentanții subculturii românești, ci – în funcție de conjunctura politică – cu unul dintre partidele politice românești. (Vezi mai detaliat: Zoltán Kántor, *Provincia*, aprilie 2001)

⁶⁴ Lijphart Arendt: *Democracy in Plural Societies: A comparative exploration*, New Haven and London: Yale University Press, 1977)

ZOLTÁN KÁNTOR – sociolog, politolog, cercetător la Institutul Teleki Laszlo. Specializat pe politica maghiară din România.

NÁNDOR BÁRDI – istoric, senior researcher la Institutul Teleki Laszlo din Budapesta. Specializat pe istoria socială a maghiarilor din România dintre cele două războaie mondiale.